

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ В ПОЛИТИКАТА НА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ ЗА СТРАНИТЕ ОТ ЕС

Вяра Жекова
Военна академия „Георги Стойков Раковски“, София

Резюме

В светлината на новата стратегия на Европейската комисия „Европейски съюз – 2020“, целяща в дългосрочен план да превърне единния европейски пазар в пазар на социален и екологичен растеж, остава малко забравена истинската причина за активното въвеждане на тази стратегия – възстановяването на Европа от кризата и вземането на предпазни мерки, навременна реакция и предотвратяване на подобни кризи, които биха могли да възникнат за напред. Осъществяването на тази оптимистична стратегия предполага съвместно, единно и едновременно участие на всички страни-членки на ЕС през следващите десет години, независимо от различното ниво на икономическо развитие във всяка една от тях. Страните от ЕС следва да работят едновременно по всяко направление, заложено в Стратегията „Европа 2020“: интелигентен растеж, устойчив растеж, общаващ растеж.

Ключови думи: Европейски съюз, устойчиво развитие, Стратегия „Европа 2020“, интеграция, глобализация, глобална криза.

Key words: European Union, sustainable development, Europe 2020 Strategy, integration, globalization, global crisis.

Увод

Страните от ЕС се намират в ситуация, в която тяхното бъдещо устойчиво развитие зависи до голяма степен от придвижването на социално-икономическите реформи на Стария континент. Може да се каже, че тяхното бъдещо устойчиво развитие зависи в много по-голяма степен от придвижването на реформите в социално – икономическата сфера, а не толкова от глобалните тенденции в световната икономика. В същото време не трябва да подценяваме влиянието на глобалните тенденции в световното стопанство върху интеграционните процеси в Европа. Хармонизацията на реформите, които протичат днес в Европа, както и тяхната адаптация към съвременните глобализационни процеси в световното стопанство остават неизменно условие за стабилна основа на стратегията на Европа за устойчиво развитие за следващите десет години. Тази стратегия обхваща областите на иновациите и структурните реформи в икономиката, социалната сфера и външноикономическите отношения.

Иновации и структурни реформи

За да се ускори развитието на Европа по отношение на реформите в социално-икономическата сфера ще се наложи не само да се запази, но и да се разшири работата и финансирането на научните изследвания в тази област за следващите десет години, т.е. с хоризонт 2020 година. Тази прогноза очертава

тенденция на модернизация на отраслите от европейската икономика, които не са достатъчно конкурентоспособни на глобалния пазар, отделяне на специално внимание на наукоемките и закриване на икономически неизгодните и опасните в екологично отношение производства. Въз основа на Стратегията на Европа за икономическо развитие – интелигентно, устойчиво, включващо – „Европа - 2020“ става ясно, че днешното явно изоставане на Европа по много важни показатели в научно-техническата област от САЩ, отчасти ще се преодолява с общоевропейската политика в областта на образованието и ученето през целия живот.

Засилването на конкуренцията в областта на иновациите налага на Европа извеждане на приоритетни области на изследване и развитие. Приоритетните области на научно-техническото развитие на общоевропейско равнище, които се формулират в рамковите програми на ЕС, се задълбочават и обогатяват във всяка следваща рамкова програма. Действащата понастояще Седма рамкова програма (2007–2013 г.) до-развива стратегическите цели и приоритети на предходната Шеста рамкова програма на ЕС (2002–2006 г.). Седма рамкова програма съдържа основните приоритетни области за развитието на приложните и фундаментални изследвания, изграждането на съвременни научни инфраструктури и кариерното развитие на изследователите в рамките на европейското изследователско и образователно пространство.

Програмата е насочена към четири основни приоритетни подпрограми:

- сътрудничество;
- идеи;
- хора;
- капацитети.

Както Седма рамкова програма, така и редица други програми на ЕС (Програма за европейско сътрудничество в областта на науката и технологичните изследвания – COST; Програма EUREKA; Програма IDABC; Програма eContentPlus; Интегрирана програма за учене през целия живот – LLP; Структурни фондове на ЕС), съдържат в приоритетите си изграждането на общество, базирано на знанието. Предвиждат конкретни възможности за финансиране на изследователски, иновационни квалификационни и образователни дейности. Като прилагат принципа допълняемост, те постигат значителен синергичен ефект върху развитието на изследователските дейности, стимулирането на иновационната активност на малките и средни предприятия (МСП), усъвършенстването на човешките ресурси и оптимизирането на изследователските инфраструктури на европейско, национално и регионално ниво. До 2020 година се очертават още по-големи скокове в науката, свързани с най-новите направления, като например биоинформационните технологии.

Ускореното развитие в научно-изследователската област на страните от ЕС се съпътства с нарастване както на държавните разходи, така и на разходите от страна на частния сектор. Техният общ обем нараства от 2% от БВП през 2002 год. на 2,4% през 2010 год., като се прогнозира ръст до 2,8% от БВП към 2020 година. Все още се проявяват съществени различия между различните страни от ЕС. Например, докато за Германия стремежът е да се премине 3% бариера на разходи за научно-изследователската област, във Финландия – 4% от БВП, то в страни като Италия изглежда трудно да се говори дори за 1% повишаване на разходите. Съотношението между държавата и частния сектор по отношение на процентната ставка - участие във финансирането не се променя съществено. Подобно е положението и в по-голямата част от новите страни-членки на ЕС. Част от проблема в тези страни е липсата на техни големи компании, които да работят активно в областта на иновациите. Въпреки това на всички страни, включително на новите страни-членки, се дава възможност за пълноправно участие в рамковите програми на ЕС за

финансиране на организациите, работещи в областта на новите технологии и иновациите, с цел - създаване на единно европейско изследователско и информационно пространство.

Целите, поставени в Лисабон през 2000 година, дават възможност на всички страни, особено на новите страни-членки на ЕС, които изпитват затруднения да отделят по-голям процент от БВП за научно-изследователска дейност, да разширят и затвърдят своите позиции в научно-изследователската област и до голяма степен да подобрят достъпа и възможностите на своите представители на частния сектор до най-новите технологии, както и да насочат националните си финансови ресурси към най-перспективните области от науката и икономиката.

В различните страни от ЕС иновациите се прилагат в различна степен и по различен начин. Докато в Германия иновациите обхващат практически всички отрасли на националното стопанство на страната, в страните от Северна Европа приложението на иновациите е само в някои конкретни области, при това - много песеливо. Основната причина е липсата на свободни финансови средства в тези страни. Това налага и страните от региона да се ограничат с усъвършенстване на вече съществуващите и развити отрасли и направления в своята икономика, в които да създадат нова продукция или технология.

Хубаво е да се направи сравнение между направленията по отношение на областите на специален интерес за приложение на новите технологии и иновациите от една страна на Германия, а от друга на страните от региона на Северна Европа. В Германия като значими за националната икономика се извеждат такива области за развитие като биотехнологията, лазерните технологии, авиокосмическата техника и технология. В същото време в страните от региона на Северна Европа има интерес към микроелектрониката, фармацевтиката, новите източници на енергия и екотехнологиите.

Специфичен се оказва случаят с Италия по отношение на прилагането на процеса на иновация в икономиката. Италианските малки и средни предприятия (МСП) се проявиха като бързо адаптиращи се и успяващи изцяло да обновят новопроизведената продукция в традиционните за страната отрасли: текстилната, обувната и хранителновкусовата промишленост, битовата техника, дизайна. Италианските МСП успяват да приспособят тези отрасли към

постоянно променящите се предпочитания и вкусове на потребителя, като проявяват завидна креативност в условията на клъстърна среда, благодарение на което се осигурява непрекъснатата диверсификация на произвежданата продукция. Бъдещето на МСП както в Италия, така и в други европейски страни, изглежда доста притеснително по отношение не само на тези отрасли. Главна причина е отварянето на европейския пазар към продукцията от страни като Индия и Китай. Това е логично следствие от процесите на глобализация, които протичат особено интензивно през последните десетилетия в света.

Структурни промени в икономиката на страните от ЕС

Във всички страни се предвижда продължаване на спада в материалното производство. Това ще се усети по-силно в новоприєединилите се към ЕС страни, каквато е и България. За това ще допринесат поетапното намаляване и спиране на субсидиите за селскостопанските производители и фермери, за металургията, за производството на стоки от масовото производство, каквито са производството на дрехи, обувки и др. Като последващ ефект от намаляването и постепенното премахване на държавните субсидии за отделните промишлени отрасли се предвижда цялостна модернизация и иновация на тези отрасли.

В областта на енергетиката се очаква умерено развитие, но по качествено нов начин. По отношение на енергетиката страните от ЕС ще се опитат да намалят и ограничат своята зависимост от външни източници. Предвижда се тези мерки да се въвеждат постепенно и поетапно. Счита се, че това до определена степен може да стане посредством въвеждането в експлоатация на алтернативни източници на енергия (вятърна, слънчева и т.н.). Специфичен е и въпросът за използването на атомната енергия и поддържането и развитието на атомната енергетика на територията на страните от ЕС. В тези страни има нагласа в един приемлив бъдещ период от 10 години да се потърси подходящо решение по отношение на безопасността на АЕЦ и съхранението на атомните отпадъци.

Стратегическото занижаване на процентното участие, а в отделни случаи и на абсолютния обем на производството на промишлените отрасли в обема на Брутният вътрешен продукт (БВП) е обосновано от глобалните ус-

ловия и влияние, което претърпява общия европейски пазар и отделните страни, в частност от страна на такива икономически силни конкуренти, каквито са Индия, Китай, страните от Югоизточна Азия и Латинска Америка. В този план, през следващото десетилетие се очертава тенденция на целенасочено извеждане на промишленото производство извън територията на ЕС. Едновременно с това се планира разширяване и задълбочаване на влиянието на европейските транснационални корпорации (ТНК) в страните на базиране, посредством производството на наукоемки стоки и услуги. По този начин би могло да се обезпечи стратегическо преимущество на европейските ТНК по отношение на управлението на своите задграничните филиали и подразделения, като по този начин си осигуряват по-нататъшна световна експанзия.

В много отрасли от обработващата промишленост се очертава намерение за бъдеща децентрализация на производството – съкращаване на средния брой производствени единици. Аналогично се предвижда и намаляване на броя на предприятията и компаниите, включително в сферата на услугите. Там тези процеси се съпътстват от задълбочаване на специализацията и все по-широкото прилагане на гъвкавите форми на организация и наемане (работа на непълнен работен ден, почасова заетост и др.).

С времето се налага извода, че в икономически план големия дял на днешните традиционни отрасли в структурата на икономиката, в бъдеще ще предизвиква все по-големи диспропорции и като следствие – дългосрочна безработица. Този очертаващ се проблем не е характерен само за новоприєединилите се към ЕС страни, но и за някои стари страни-членки. И при тях все още се наблюдава голям дял на традиционните отрасли на промишлеността в икономиката. По тази причина те са много зависими от измененията в конюнктурата на пазара. Това е и причина да остават по-слаби в структурно отношение в сравнение с други страни, като по този начин задържат икономическото си развитие. В същото време отраслите, които прилагат иновациите и най-новите технологии, като например фармацевтичната промишленост, електрониката и др., ще подпомагат развитието на страната, в която са базирани, с ускорени темпове. По отношение на тези отрасли се наблюдава тяхното трайно разполагане по-скоро в страните от региона на Централна и източна Европа (ЦИЕ).

Въпреки посочените по-горе положителни тенденции е добре да се отбележи факта, че икономиката на част от източноевропейските страни, както в близкото минало, все още се основава до голяма степен на селскостопанското развитие и производство. Като пример можем да посочим такива страни като Кипър, Гърция и Испания. За Кипър и към днешна дата е актуално съотношението 1/3 дялово участие на селскостопанските хранителните продукти към на износа. За Гърция този дял е 20%, а за Испания – 14%. Естествено, при това голямо дялово участие на селскостопанските стоки в износа на страната е голям и делът участие на селскостопанската продукция в БВП за тези страни. Въпреки по-малкия процент участие на селскостопанска продукция, сред страните с активна аграрна политика трябва да посочим както Румъния, така и България. От страна на горепосочените страни на ниво ЕС следва да се планира постепенен отказ от активна аграрна политика, доколкото ЕС е успял да изгради система на самообезпечаване в това отношение и всяка следваща стъпка в тази посока практически е изключително икономически неизгодна и неефективна. Освен това е възможно да предизвика определени затруднения по отношение на развитието и адаптацията на страните от ЦИЕ към Стратегията „Европа - 2020“. Препоръчително е делът на аграрния сектор в БВП за тези страни да не превишава 3,5%, а за ЕС-25 да достигне нивата от около 2%.

По отношение на сектора на строителството, не може да се правят еднозначни изводи. Докато в Германия и Финландия този сектор беше в криза, във Великобритания, Ирландия и Испания се наблюдаваше бум, във Франция и Италия - умерен ръст и процес на стагнация в Португалия. В страните от ЦИЕ този сектор също отбеляза ръст. Очаква се в близките 5 години тези процеси на територията на страните от ЕС да се уравновесят, а към 2020 година и да се стабилизират. Н-р, в Германия делът на строителството падна за последните десет години с цели 2% - от 6% на 4% и се очаква да остане стабилно на това равнище. В това отношение стабилизираща роля ще изиграе не толкова промишленото, колкото жилищното строителство. Това е така, защото в Германия през следващите десет години, т.е. до 2020 г. е планиран процес на реконструкция и подмяна на жилищния фонд, създаден през 50-70 г. на миналия век.

Увеличаването на дела на инвестициите в БВП в различните страни ще се различава значително, но като среднопретеглена стойност ще остане на едно сравнително ниско ниво. По отношение на инвестиционната дейност в Германия прогнозите са, че ще се откроява с известна нестабилност до средата на прогнозния период, но след това очакванията са, че ще настъпи инвестиционно оживление по отношение на жилищното строителство. В същото време прогнозите за Великобритания и Франция са коренно различни. В тези страни се счита, че инвестициите ще са големи. Очаква се, че инвестиционната активност ще остане голяма в Ирландия и Испания, докато в Италия ще отбележи по-ниски темпове. Днес сме свидетели на очаквания спад в инвестиционната атрактивност в страните от ЦИЕ, след отбелязания бум през периода 2004-2005 г., въпреки че до края на 2010 година прирастът от инвестиции в жилищното строителство беше по-голям в сравнение с този в старите-членки на ЕС. Отбелязаният вече спад в сектора на строителството в страните от ЦИЕ най-вероятно ще продължи и през следващите години, като се очаква да се стабилизира на средноевропейските норми от 3% годишно.

По отношение на дяловото участие в БВП на сферата на търговията и услугите се очаква повишение от 71% на 75%, предимно за сметка на финансовите услуги и търговските връзки. По отношение на посочения пазарен дял, от голямо значение може да се окаже туризмът и хотелиерството, особено в региона на ЦИЕ. В много страни-членки на ЕС от този регион, делът на услугите може да достигне до 80%. В новите страни-членки сферата на услугите се очертава с устойчив ръст. Добре е да се отбележи, че бързото развитие на тази сфера в икономиките на част от страните на ЕС често се дължи на изграждането на отделни нейни сегменти „от нулата“. Още повече, че това изграждане често е свързано с дъщерни структури на големи чуждестранни корпорации, банки, застрахователни компании и др. В момента, в който свободните пазари се запълнят и наситят по отношение на предлагането на определена услуга, темповете на ръст в съответния пазарен сегмент ще се забавят и ще спаднат.

Относително бавното развитие в първата половина на прогнозния период на търговията на дребно за по-голямата част от страните от ЕС, както и на хотелиерството и ресторантьорството и сферата на туризма, се предвижда да

бъдат съпроводени в същото време от ускорен ръст на транспорта и комуникациите. След 2012-2015 г. се очаква ръст и в сферата на туризма и цялата обслужваща сфера на страните от „стара“ Европа.

Изводи

Поради предвидените инвестиции в сферата на иновациите, заложената иновационна активност за страните-членки на ЕС, както и предвидените структурни изменения в тези страни, може да се прогнозира още преди края на разглеждания период - 2020 година, спад в разхода на енергия по отношение на производството, а като логично следствие от въвеждането в експлоатация на новите технологии - и на разхода на труд.

Очертава се слаба тенденция на повишаване на личното потребление. Това се отразява на процента участие в БВП – от 63 на 68%, което става възможно поради занижаване на държавното потребление и правителствените разходи. Постепенно и последователно се налага тенденция на ограничаване на субсидиите, предоставяни както на фирмите и компаниите, така и на частните производители, особено в аграрния сектор.

В новите страни-членки на ЕС е добре изразена тенденцията за по-голям дял на вноса на инвестиции по отношение на износа. Страните от Западна Европа до прогнозния период обезпечават около 50% от направените в новите страни-членки инвестиции. В същото време делът на преките чуждестранни инвестиции в Западна Европа се очертава около 40%, по отношение на ЕС-27 към края на прогнозния период – 2020 г. може да се окаже около 45%

от направените в целия ЕС световните инвестиции.

Сливанията и поглъщанията си остават основна форма на извършване на преки чуждестранни инвестиции, но процесът на сливане се очертава да се извършва приоритетно в сферата на малкия и среден бизнес.

Понижаването на равнището на безработицата би могло да се отрази положително върху ръста на личното потребление, което в този случай би повишило своето значение по отношение на качеството на стоките, отразяващо търсенето на по-качествена продукция.

Европейският пазар се очертава да остане от отворен тип. Поради тази причина, както и въз основа на предвидените в рамковите програми и Стратегия „Европа 2020“ мерки, в общността са заложили и ще се проявят тенденции за общностно развитие на страните в социално-икономическо и производствено-технологично отношение. В същото време общността ще запази своето многообразие и специфика. Въпреки все по-голямата интеграция между страните от ЕС, отделните държави ще успеят да съхранят своя национален облик и идентичност, като паралелно с това няма да попречат на сближаването, хармонизацията и изграждането на необходимите наднационални органи. Все пак трябва да подчертаем, че дори на етап „Европа – 2020“ е рано да се говори за пълно сливане на отделните национални държавни структури и икономики в рамките на ЕС.

Литература

1. Европейска комисия. *ЕВРОПА 2020 - Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж*. Брюксел. 3.3.2010. стр. 12.
2. http://www.unglobalcompact.org/NewsAndEvents/rio_2012.html. прочетен през март 2011.

ECONOMIC ASPECTS IN SUSTAINABLE DEVELOPMENT POLICY FOR EU COUNTRIES

Vyara Zhekova

G. S. Rakovski National Defense Academy, Sofia, Bulgaria

Abstract

In the field of new strategy of the European Commission “European Union – 2020”, aimed in the long turn to make the European Market the market for social and environmental growth, but remains just forgot the real reason for the active implementation of this strategy - Europe's recovery from the crisis and precaution, timely response and prevent similar crises that may arise in the future. The realization of this optimistic strategy involves a joint, single and simultaneous participation of all Member States over the next ten years, regardless of the different level of economic development in each of them. EU countries should work together in every direction set in the Strategy Europe 2020: smart growth, sustainable growth, inclusive growth.